

Н. М. Плисюк*

УМОВИ ПРАВОМІРНОГО ЗАТРИМАННЯ ОСОБИ, ЯКА ВЧИНИЛА ЗЛОЧИН

Особа, яка вчинила злочин, як правило, намагається уникнути кримінальної відповідальності, переховується, втікає від органів слідства та суду, а коли її намагаються затримати, дуже часто вчиняє опір. У зв'язку з цим важливе значення має створення всіх необхідних умов для реалізації громадянами права на затримання злочинців і тим самим захистити найбільш важливі цінності особи, суспільства та держави.

Згідно з Конституцією України¹ людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю (ч. 1 ст. 3).

Актуальність питання про умови правомірною затримання особи, яка вчинила злочин, полягає в тому, що активна життєва позиція громадян у боротьбі із злочинними посяганнями може проявлятися в різноманітних формах. Однією з найважливіших із них на сьогоднішній день є діяльність громадян по затриманню осіб, які вчинили злочин.

Проблеми затримання особи, яка вчинила злочин, досліджувалися, зокрема, вченими-криміналістами: П. П. Андрушком, Ю. В. Бауліним, В. І. Бояровим, В. К. Грищуком, Г. В. Діденко, В. О. Навроцьким, Н. А. Огурцовим, В. В. Ореховим, Л. М. Підкоритовою, І. С. Тишкевичем, В. І. Ткаченком, Т. Г. Шавгулідзе, М. І. Якубовичем та ін. У працях названих вчених інститут затримання особи, яка вчинила злочин, та перевищення заходів, необхідних для затримання особи, яка вчинила злочин, піддавалися глибокому дослідженню, хоча багато аспектів цієї проблеми продовжують залишатися дискусійними, потребують подальшого наукового аналізу.

Метою даної публікації є дослідження проблем затримання особи, яка вчинила злочин, ролі і значення умов правомірності затримання, меж заподіяння їй при цьому шкоди.

Конституцією України — ч. 3 ст. 27 проголошується, що кожен має право захищати своє життя і здоров'я, життя і здоров'я інших людей від протиправних посягань. Право затримання особи, яка вчинила злочин, закріплено в ст. 38 КК України, в якій говориться, що: “не визнаються злочинними дії потерпілого та інших осіб безпосередньо після вчинення посягання, спрямовані на затримання особи, яка вчинила злочин, і доставлені її відповідним органам влади, якщо при цьому не було допущено перевищення заходів, необхідних для затримання такої особи” (ст. 38)².

Затримання особи, яка вчинила злочин, при цьому, означає позбавлення її можливості вільного пересування та вчинення певних дій, насамперед спрямованих на зникнення з місця вчинення злочину³.

© Плисюк Н. М., 2007

* викладач кафедри кримінального права Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького (Хмельницький)

¹ Конституція України від 28 червня 1996 р. // ВВР. — 1996. — № 30. — Ст. 141.

² Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 р. // ВВР. — 2001. — № 25-26. — Ст. 131

³ Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України від 5 квітня 2001 року / За ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. — К.: Каннон, 2002. — С. 120.

Ненасильницьке затримання можливе у випадках, якщо особа, яка вчинила злочин, не чинить опір. В інших випадках особа, яка здійснює затримання, вимушена заподіяти шкоду особі, яка вчинила злочин, з метою її затримання. Вимушеність заподіяння шкоди в літературі визначається по-різному.

Е. А. Фролов, наприклад, зазначав, що вимушеність заподіяння шкоди залежить від двох факторів: опору особи, яка вчинила злочин, при її затриманні та ступеня тяжкості вчиненого злочину (у випадку якщо особа, яка його вчинила, чинить опір затриманню і намагається втекти⁴).

На думку М. І. Якубовича, насильство щодо злочинця при його затриманні застосовується тоді, коли він намагається ухилитися від кримінальної відповідальності⁵.

Ю. В. Баулін щодо даного питання зазначив, що подібна характеристика підстави заподіяння шкоди злочинцю при його затриманні навряд чи може визнаватися задовільною. Вимушеність заподіяння шкоди повинна не тільки обумовлюватися поведінкою злочинця, але й одночасно бути співрозмірною з силами, можливостями особи, яка здійснює затримання⁶.

Дана позиція, на нашу думку, є найбільш вірною, оскільки обізнаність громадянина про місце знаходження особи, яка вчинила злочин, не пов'язана з можливістю її затримання і заподіяння їй при цьому шкоди.

За умови, що здійснений винним захист явно не відповідав небезпечності посягання чи обстановці, яка склалася, настає відповідальність відповідно до ст. 118 КК України за умисне вбивство при перевищенні заходів, необхідних для затримання злочинця (п. 24)⁷.

Перевищенням заходів, необхідних для затримання особи, яка вчинила злочин, визнається умисне заподіяння особі, що вчинила злочин, тяжкої шкоди, яка явно не відповідає небезпечності посягання або обстановці затримання злочинця (ч. 2 ст. 38 КК України).

Положення, закріплені в ст. 118 КК України щодо умисного вбивства при затриманні, злочинця можуть бути застосовані, якщо при цьому було допущено явну невідповідність засобів затримання характерові та ступеневі суспільної небезпечності вчиненого і обставинам затримання. При цьому слід мати на увазі, що не може кваліфікуватися за даною статтею вбивство злочинця як акт самочинної розправи⁸.

Затримання особи, яка вчинила злочин, є активною правомірною діяльністю представників органів влади і громадян, поєднаною із заподіянням тієї чи іншої шкоди злочинцю при дотриманні певних умов, вказаних у законі.

Питання про коло суб'єктів затримання особи, яка вчинила злочин, є дискусійним. Воно було зумовлене, напевне, недостатньою розробкою в науці кримінального права загальних проблем вчення про обставини, що виключають злочинність, протиправність діяння. Відсутність єдиної точки зору у відношенні цих та інших важливих проблем породжує протиріччя та помилки при вирішенні даних питань, в тому числі і про суб'єкта затримання злочинця.

⁴ Советское уголовное право. Общая часть. — М.: Изд-во МГУ, 1977. — С. 230.

⁵ Якубович М. И. Необходимая оборона и задержание преступника: Пособие для слушателей. — М.: Знание, 1976. — С. 59.

⁶ Баулин Ю. В. Право граждан на задержание преступника. — Х.: Вища школа, 1988. — С. 99-100.

⁷ Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 07.02.2003 р. // Бюлетень законодавства і юридичної практики України. — 2004. — № 6.

⁸ Кримінальний кодекс України: Науково-практичний коментар / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, С. Б. Гавриш та ін / За заг. ред. В. Г. Маляренка, В. В. Сташиса, В. Я. Тація. Видання друге перероблене та допов. — Х.: Одиссей, 2004. — С. 356.

Одні криміналісти вважають, що питання про умови, при наявності яких може бути реалізоване право на затримання, кримінальне право вирішує лише щодо громадян, на яких не поширюється спеціальний обов'язок боротися із злочинними посяганнями⁹.

На думку інших, суб'єктами кримінально-правового затримання злочинців є не тільки громадяни, але й ті посадові особи, на яких покладений правовий обов'язок боротися зі злочинністю, зокрема, працівники міліції¹⁰. Ці автори вказують, що діяльність таких посадових осіб по затриманню злочинця регулюється не тільки нормами кримінального права, але одночасно і спеціальними нормативними актами: наказами, інструкціями, положеннями і т. д. Так, Г. В. Бушуєв писав, що умови правомірності затримання злочинця повинні бути єдиними для всіх категорій осіб. До працівників міліції можуть застосовуватися більш суворі вимоги, але тільки в межах загальних для всіх умов¹¹. Але така позиція викликає сумнів, оскільки за своєю сутністю вона є суперечливою. З однієї сторони, стверджується, що умови правомірності затримання злочинця для всіх суб'єктів відображаються в кримінальному законі, а з іншої — дії визначеної категорії посадових осіб по затриманню злочинця регламентуються одночасно і спеціальним адміністративним законодавством.

Л. М. Підкоритова зазначила, що суб'єктом перевищення меж заподіяння злочинцю шкоди при затриманні є фізична особа, котра досягла віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність до часу вчинення злочину незалежно від її соціальної, моральної і кримінально-правової характеристики. Таким суб'єктом може бути як приватна, так і посадова особа¹². В. В. Орехов вважає, що правом на затримання злочинця володіють будь-які фізичні особи. Для деяких категорій посадових осіб, зокрема працівників органів міліції та інших правоохоронних органів, затримання особи, яка вчинила злочин, є правовим обов'язком, який передбачений законами та іншими нормативними актами.

Громадяни можуть реалізувати право на затримання самостійно, незалежно від того, була чи ні в них можливість звернутися за допомогою до органів влади¹³. На нашу думку така позиція є найбільш правильною.

Аналіз ст. 38 КК України свідчить про те, що заподіяння шкоди особі, яка вчинила злочин при затриманні буде правомірним, таким, що виключає кримінальну відповідальність лише при дотриманні певних умов, які зазначені в даній статті КК України.

У юридичній літературі різні автори по-різному трактують умови правомірності затримання особи, яка вчинила злочин.

Так, В. І. Бояров зазначає, що дії, якими заподіяно шкоду особі, яка вчинила злочин, при її затриманні не визнаються злочинними і не є підставою для притягнення до кримінальної відповідальності за наявності у сукупності таких умов:

⁹ Огурцов Н. А. Правоотношения и ответственность в советском уголовном праве. — Рязань: Изд-во Рязанского университета права и экономики, 1976. — С. 125-126.

¹⁰ Якубович М. И. Указ. работа. — С. 62-63; Ткаченко В. И. Ответственность за превышение пределов необходимой обороны и причинение преступнику вреда при его задержании в теории и судебной практике. Учеб. пособие. — М.: Юрид. лит., 1973. — С. 37; Бушуев Г. В. Социальная и уголовно-правовая оценка причинения вреда преступнику при задержании. — Горький: ГВШ МВД СССР, 1976. — С. 46.

¹¹ Бушуев Г. В. Указ. работа. — С. 46.

¹² Підкоритова Л. М. Кваліфікація перевищення меж заподіяння шкоди злочинцю при його затриманні // Право України. — 1999. — № 8. — С. 66.

¹³ Орехов В. В. Необходимая оборона и иные обстоятельства, исключающие преступность деяния. — СПб: Юридический центр Пресс, 2003. — С. 113.

1) особа, якій заподіяно шкоду, здійснила діяння, що має ознаки злочину (посягання на життя, здоров'я чи статеву недоторканість, грабіж, крадіжка, тощо);

2) дії, якими заподіяно шкоду (здійснила діяння, що має ознаки злочину) здійснювалися безпосередньо після вчинення особою посягання;

3) дії були спрямовані на затримання особи, яка вчинила злочин, і доставлення її відповідним органам влади, наприклад до відділу міліції;

4) при здійсненні дій не було допущено перевищення заходів, необхідних для затримання злочинця.

При цьому не має значення, хто здійснив дії, спрямовані на затримання злочинця, — особа, яка постраждала від посягання злочинця (потерпілий), чи будь-яка інша особа¹⁴.

П. П. Андрушко вважає, що заподіяння шкоди особі, яка вчинила злочин, буде правомірним, якщо була явна необхідність її затримання:

1) особа намагається втекти з місця вчинення суспільно небезпечного посягання;

2) ступінь суспільної небезпечності достатньо високий;

3) є підстави вважати, що особа становить підвищену суспільну небезпеку для оточуючих і її затримання може призвести до вчинення нею інших суспільно небезпечних посягань;

4) немає відомостей про те, ким є особа, яка вчинила посягання, про її місце проживання чи роботу, або навпаки, наявність таких відомостей дає підстави вважати, що особа буде ухилятися від притягнення її до кримінальної відповідальності;

5) посягання було вчинене за відсутності свідків, і незатримання та недоставлення до відповідних органів особи, яка вчинила посягання, створить труднощі для встановлення істини по справі, надасть особі можливість знищити сліди злочину тощо¹⁵.

Найчастіше в літературі виділяються наступні умови:

1) заподіювати шкоду можна тільки щодо такої особи, яка вчинила злочин, а не будь-яке інше правопорушення.

2) насильство застосовується тільки при наявності впевненості, що саме ця особа вчинила злочин.

3) шкода може бути заподіяна тільки в тому випадку, якщо має місце намагання злочинця ухилитися від затримання. Це може виражатися в таких діях, як ігнорування вимог працівника міліції, спроба втекти з місця вчинення злочину.

4) шкода може заподіюватися з однією метою — не дати злочинцю ухилитися від кримінальної відповідальності і бути доставленим у відповідні органи влади (при цьому заподіяння шкоди виступає в якості засобу досягнення даної мети; якщо ж шкода заподіюється для досягнення іншого результату, наприклад для помсти, самосуду, то за такі дії слід притягувати до кримінальної відповідальності на загальних засадах¹⁶);

5) заподіяння шкоди при затриманні злочинця повинне бути необхідним, тобто для досягнення даної мети більше не існувало інших варіантів (вирішення

¹⁴ Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України / За заг. ред. В. Г. Гончаренка., П. П. Андрушка. — К.: Форум, 2005. — Книга 1. — С. 126.

¹⁵ Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України. — 4-те вид., переробл. та доповн. / Відп. ред. С. С. Яценко. — К.: А.С.К., 2006. — С. 86.

¹⁶ *Нерсесян В. А.* Неосторожная вина: проблемы и решения // Государство и право. — 2000. — № 4. — С. 22.

питання про визнання даних заходів необхідними належить до компетенції суду (покладено на суди); це питання факту, оскільки воно вирішується в кожному випадку залежно від обставин, які склалися);

б) застосовані заходи повинні відповідати характеру і ступеню небезпеки вчиненого злочину;

7) характер заходів, які застосовуються для затримання злочинця, повинні відповідати обстановці здійснення затримання (під обстановкою затримання слід розуміти місце, спосіб, час, характер вчинюваного опору, кількість злочинців та інше; якщо, наприклад, злочинець, ухилившись від затримання, потрапляє у безвихідне положення, а особа, яка його переслідувала знала, про це і все одно вчинила вбивство, то такі дії визнати правомірними не можливо¹⁷).

Ю. В. Баулін, зазначив, що необхідно розмежовувати дві групи факторів, які в сукупності характеризують підставу заподіяння злочинцю шкоди при його затриманні:

- 1) фактори, які характеризують злочинця і його поведінку при затриманні;
- 2) фактори, які характеризують громадянина, який його затримує.

Тільки в єдності ці фактори дозволяють у кожному конкретному випадку з'ясувати, заподіяна злочинцю шкода вимушено чи ні¹⁸.

Таким чином, аналізуючи всі наведені точки зору, можна виділити наступні умови, при наявності яких затримання особи, що вчинила злочин, і заподіяння їй шкоди під час затримання є правомірним:

1. Особа, що затримується вчинила злочин. Це означає, що шкода при затриманні заподіюється саме цій особі, а не на іншим особам.

В. В. Орехов стверджує, що не можна, звичайно, виключати помилкового затримання особи, яка фактично не вчиняла злочин. Дана помилка може потягнути за собою відповідальність лише за заподіяння шкоди такій особі, що затримується з необережності, або за перевищення заходів, необхідних для затримання¹⁹.

Обов'язково необхідно враховувати ту обставину, що правомірним може бути тільки затримання суб'єкта злочину, тобто фізичної осудної особи, яка вчинила злочин у віці, з якого може наставати кримінальна відповідальність.

В. К. Грищук зазначає, що затримання і доставлення відповідним органам влади особи, що вчинила суспільно небезпечне діяння і не є суб'єктом злочину, здійснюється за правилами крайньої необхідності²⁰.

2. Затримання здійснюється під час вчинення злочину або безпосередньо після вчинення злочину. По суті це є початковим моментом реалізації права на затримання злочинця.

У науці кримінального права дане питання є спірним. В кримінальному кодексі РФ 1996 р., наприклад, дана вказівка відсутня, але не вказується і кінцевий момент реалізації права на затримання особи, яка вчинила злочин²¹. Також, очевидно що особа, яка вчинила злочин, може становити суспільну небезпечність не тільки відразу ж після вчинення злочину, але також і протяжі певного проміжку часу, особливо якщо вона приховується.

Як відмічає В. О. Навроцький, слово “безпосередньо” позначає не часовий проміжок між двома подіями, а відсутність проміжних ланок, посередництва.

¹⁷ Диденко В. П. Правомерность причинения вреда преступнику при задержании: Учебное пособие. — К.: НИ и РИО Киевской высшей школы МВД СССР им. Ф. Э. Дзержинского, 1984. — С. 26.

¹⁸ Баулин Ю. В. Обстоятельства, исключающие преступность деяния. — Х.: Основа, 1991. — С. 99-100.

¹⁹ Орехов В. В. Указ. работа. — С. 119.

²⁰ Грищук В. К. Кримінальне право України: Загальна частина: Навч. посіб. — К.: Ін Юре, 2006. — С. 400.

²¹ Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации / Под общ. ред. Ю. И. Скуратова и В. М. Лебедева. — 3-изд., изм. и доп. — М.: НОРМА (Издательская группа НОРМА — ИНФРА М), 2001. — С. 38.

Враховуючи, що затримання здійснюється з метою доставлення особи органам влади, такою проміжною ланкою саме і буде втручання у розвиток подій органів влади, прийняття ними рішення щодо особи, яка вчинила злочин²².

В. В. Орехов зауважує, що якщо неможливо затримати злочинця одразу після вчинення злочину, то немає підстав для відмови від затримання даної особи у подальшому, в межах строку давності притягнення до кримінальної відповідальності або давності виконання вироку²³.

3. Затримання провадиться з метою доставлення особи, яка вчинила злочин, відповідним органам влади. Не може вважатися правомірним затримання такої особи з іншою метою. Якщо метою осіб, які здійснюють затримання не є доставлення злочинця відповідним органам влади, а, наприклад, розправа з ним, помста або самосуд, особа, яка здійснила таке затримання, підлягає за заподіяну шкоду кримінальній відповідальності на загальних засадах.

4. Шкода, заподіяна особі, яка вчинила злочин, є необхідною для її затримання і відповідає небезпечності посягання та обстановці затримання, а також застосування насильства до особи, яка вчинила злочин, є вимушеним, якщо особа ухиляється від доставлення її відповідним органам влади. Це означає, що вимушене заподіяння злочинцю шкоди з метою його затримання не може бути безмежним, адже злочинець самим фактом вчинення злочину і намаганням уникнути затримання не ставить себе поза законом. Межі заподіяння шкоди характеризують таку умову її правомірності як співрозмірність шкоди. Даному питанню в літературі приділяється велика увага. В якості критеріїв оцінки правомірності заподіяної злочинцю шкоди поряд з характером і небезпечністю вчиненого ним посягання називають ступінь небезпеки самого злочинця, його поведінку під час затримання, обстановку затримання, співвідношення сил осіб, які затримуються, і осіб, які здійснюють затримання і т. д. При цьому одні автори обмежуються вказівкою, що кожна із названих обставин має певне значення при вирішенні питання про межі заподіяння шкоди і не показують механізм врахування цих обставин, що, відповідно, перешкоджає практичному застосуванню даних рекомендацій²⁴. Інші визначають ці межі формально. Наприклад, Т. Г. Шавгулідзе відмічав, що заподіяння тілесного ушкодження можливе лише при затриманні злочинця, який вчинив тяжкий злочин (вбивство, зґвалтування та ін.)²⁵.

В. К. Грищук крім зазначених умов правомірності затримання особи, яка вчинила злочин, виділяє ще й те, що при правомірному затриманні особи, яка вчинила злочин, повинно бути відсутнє перевищення заходів, необхідних для затримання особи, що вчинила злочин, тобто умисного заподіяння такій особі тяжкої шкоди, яка явно не відповідає небезпечності посягання або обстановці затримання. Шкода, яка заподіюється при затриманні особи, що вчинила злочин, може бути фізичною, майновою, комбінованою²⁶.

Отже, правомірною може визнаватися заподіяна злочинцю шкода, якщо вона була співрозмірною з небезпечністю посягань і обстановкою затримання.

²² Навроцький В. О. Основи кримінально-правової кваліфікації: Навч. посібник. — К.: Юрінком Інтер, 2006. — С. 536.

²³ Орехов В. В. Указ. работа. — С. 117-118.

²⁴ Тишкевич И. С. Право граждан на задержание преступника. — Минск: БГУ, 1974. — С. 77-85; Якубович М. И. Обстоятельства, исключающие общественную опасность и противоправность деяния. — М.: Знание, 1979. — С. 43.

²⁵ Шавгулидзе Т. Г. Необходимая оборона. — Тбилиси: Издательство Мецниереба, 1966. — С. 142.

²⁶ Грищук В. К. Вказ. работа. — С. 400.

Перевищення заходів затримання, виражене в їх невідповідності з обстановкою затримання, передбачає, що при наявності підстав для заподіяння шкоди злочинцеві в конкретній життєвій ситуації були застосовані заходи, які явно не відповідають небезпечності посягання або обстановці захисту. Під обстановкою вчинення злочину слід розуміти ті об'єктивні зовнішні (публічні) обставини (умови), в яких відбувається подія злочину²⁷. Обстановка затримання включає такі обставини як поведінка особи, яка затримується, форма та інтенсивність її протидії затриманню, засоби, які використовувалися при затриманні, місце і час затримання, кількість суб'єктів затримання і осіб, які його здійснюють, сили та можливості особи, яка здійснює затримання. Для даного виду перевищення заходів затримання має значення і така обставина, як душевний стан особи, яка здійснює затримання: її хвилювання, збудження, викликані вчиненням злочиним і протидією особи, що вчинила злочин затриманню. Врахування перерахованих обставин в сукупності дозволяє прийняти правильне рішення про заходи затримання особи, яка вчинила злочин.

Кінцевою метою заподіяння шкоди є доставлення особи, що вчинила злочин, відповідним органам влади, а необхідним засобом для досягнення цього виступає найближча мета заподіяння шкоди злочинцеві — його затримання. Однак, принаймні до особи, що вчинила злочин, заподіяння шкоди не може бути безмежним — вона повинна мати певні межі, що і характеризує таку умову правомірності шкоди як пропорційність. У залежності від того, наскільки сприятлива для затримуючого обстановка затримання, визначається і межа достатньої шкоди. Максимально припустима шкода, яка відповідає безпеці посягання, може бути виправданою лише при несприятливій обстановці затримання. Отже, правомірне заподіяння шкоди злочинцеві під час затримання — це вимушене заподіяння шкоди особі, яка ухиляється від законного затримання; ця шкода відповідає безпеці посягання й обстановці затримання з метою здійснення злочину і доставлення особи, що вчинила злочин відповідному органу влади²⁸.

Таким чином, обстановка полягає в захисті прав особи, яка обороняється, або інших осіб, охоронюваних законом інтересів суспільства або держави від суспільно небезпечного посягання. Відсутність цієї обстановки при вчиненні дій, викликаних суспільно небезпечною поведінкою потерпілого, виключає можливість кваліфікувати дані дії як злочин, вчинений при перевищенні меж необхідної оборони. Також мають місце випадки заподіяння шкоди при затриманні особам, які були помилково сприйняті за злочинця. В даному випадку питання про відповідальність за заподіяння шкоди при уявному затриманні вирішується за загальними правилами про фактичну помилку²⁹. Якщо особа, яка здійснює затримання, добросовісно помилялася, її помилка є вибачальною, так як вона не усвідомлювала і за обставинами справи не повинна була або не могла знати про те, що особа, яка нею затримується, злочину не вчиняла. Тому за своїми правовими наслідками в даному випадку заподіяння смерті особі, яка затримується, якщо воно було правомірним у випадку затримання справжнього злочинця, повинно прирівнюватися до правомірного затримання.

²⁷ Там само. — С. 245.

²⁸ Підкоритова Л. М. Затримання осіб, які вчинили злочин як обставина, що виключає злочинність вчинку (соціальні і кримінально-правові проблеми): Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Ун-т внутр. справ. — Х., 1999. — С. 13.

²⁹ Навроцький В. О. Основи кримінально-правової кваліфікації: Навч. посібник. — К.: Юрінком Інтер, 2006. — С. 538.

Отже, вищесказане дозволяє сформулювати наступні висновки: затримання особи, яка вчинила злочин є правомірним, якщо:

- 1) особа, що затримується вчинила злочин;
- 2) затримання здійснюється під час вчинення злочину або безпосередньо після вчинення злочину;
- 3) затримання провадиться з метою доставлення особи, яка вчинила злочин, відповідним органам влади;
- 4) шкода, заподіяна особі, яка вчинила злочин, є необхідною для її затримання і відповідає небезпечності посягання та обстановці затримання, а також застосування насильства до особи, яка вчинила злочин, є вимушеним, якщо особа ухиляється від доставлення її відповідним органам влади.

Характер заходів по затриманню злочинця повинен відповідати обстановці його затримання. Обстановку затримання характеризують різні обставини, такі як: ступінь інтенсивності і спосіб заподіяної злочинцем шкоди, кількість осіб, що здійснюють затримання, можливість застосування інших, більш м'яких способів затримання. Сприятлива обстановка затримання визначає межі шкоди, достатньої для затримання злочинця.

Зважаючи на сказане, серед перспектив подальших розвідок даного напрямку має бути розробка вирішення питання про те, коли має місце караність діяння при перевищенні вказаних умов правомірності затримання особи, яка вчинила злочин, і коли караність виключається. Деякі моменти даного питання залишаються малодослідженими, оскільки вбивство при перевищенні заходів, необхідних для затримання злочинця, є різновидом вбивств при пом'якшуючих обставинах, характерними особливостями якого є специфічна обстановка його вчинення та інші додаткові ознаки, що характеризують зміст правомірного затримання особи, яка вчинила злочин.

*Стаття рекомендована до друку кафедрою кримінального права
Національної академії Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького (протокол № 11 від 11 травня 2007 року)*

